

Fjerde analysen for konsekvenser av corona for norsk industri.

(Skrevet under tidspress tirsdag 17. mars kl. 10 – 20.)

Vi sendte ut spørreskjema (vedlagt) til medlemmene i dag tidlig, kl. 09.00 til 1744 mottakere av toppledere og mellomledere i medlemsmassen. Per kl. 15.45 i dag har vi fått 555 innspill. Svarresponen er da 32%, noe som er svært høyt og høyere enn i de to foregående analysene basert på svar fra medlemmene fra hhv 2. mars og 9.-10. mars.

Analysen er foreløpig skrevet ut fra innspill på spørsmål, diverse e-poster i dag, telefoner, samt direkte innspill fra medlemmene siste to døgn. Totalt oppunder 100 siders innspill. Analysen må ses i sammenheng med analysen av søndag 15. mars, på åtte sider, som var vårt skriftlige innspill til møtet med statsministeren og flere regjeringsmedlemmer den dagen.

Vi har tre spørsmål i undersøkelsen.

- 1. Kan du kort beskrive din bedrifts situasjon for tiden og forventningene en uke fremover?**
- 2. Hva er din erfaring med din bankforbindelse så langt?**
- 3. Under ser du en del viktige politiske beslutninger som er vedtatt fra Regjering/Storting for bedriftene siste 5 døgn.**
  - *Arbeidsgiveravgift med forfall 15. mai utsettes*
  - *Forskuddsskatt selskaper med forfall 15. april utsettes*
  - *Merverdiavgift med forfall 15. april utsettes*
  - *Ny statlig lånegarantiordning for nye banklån, 50 milliarder kroner*
  - *Statens Obligasjonsfond gjenopprettes, 50 milliarder kroner*
  - *Arbeidsgiverperiode permitteringer fra 15 _12 dager*
  - *Arbeidsgiverperiode sykepengene corona nå kun 3 dager*
  - *Norges Banks styringsrente redusert et halvt prosentpoeng, bankene følger nå etter*
  - *Underskudd i 2020 kan tilbakeføres mot overskudd i 2019 og 2018*
  - *Utsettelse av betaling av formuesskatt*
  - *Lav moms fra 12 til 8 prosent, effekt fra 1. januar 2020*
  - *Avdragsfrihet virkemiddelapparatet*

Har du forslag til mer - evt. kommentarer til disse sakene?

Spørsmål 1: Kan du kort beskrive din bedrifts situasjon for tiden og forventningene en uke fremover?

Svarene spriker. Legg merke til at vi spør om situasjonen på svært kort sikt. Likevel legger mange til refleksjoner om ukene fremover. Industribedriftene er svært kreative – selv med mange syke og hjemme pga mangel på barnepass, finner flere systemer som holder dem gående.

Bildet er nyansert, men for flertallet er situasjonen svært, svært alvorlig. Tilstanden i industrien er vesentlig verre enn for få dager siden.

Flertallet i utvalget har svært alvorlige problemer. De preges særlig av følgende:

- Noen har stoppet helt opp – alle eller tilnærmet alle er permitterte
- Flere stopper til uka
- Mange har 30-70 % permitterte – og ytterligere permitteringer varsles/er vedtatt
- Kunder avlyser ordre/stopper
- Kunder permitterer
- Kunder vil ikke ta mot varer
- Stopp hos kritiske underleverandører
- Ordreinngangen kollapser
- Frykt for kollaps for dem som selger forbrukerorienterte industrivarer til butikker
- Reiserestriksjoner hemmer, dels stopper bedriftene – både for egne servicefolk og prosjektarbeidere som skal til utenlandske kunder, og også for kritiske utenlandske leverandører og innleide medarbeidere som skal hit
- Mange medarbeidere hjemme pga sykdom eller barn
- Kundene betaler ikke lenger
- Råvareleveransene fra utlandet er et problem
- Flaskehals i logistikk betyr økte priser der

Mindretallet er nøytrale, flere flyter ennå på ordremassen de har, uten problemer annet enn at sykdom, barn mm hemmer kapasiteten og produktiviteten og at de må gjøre mange kreative endringer for å få det til – og noen få har det helt bra. Flere som greier seg brukbart, er åpenbart engstelige for coronautbrudd blant operatørene med tilhørende mange i karantene. En del er typen "både-og", d.v.s. går ok enn så lenge, men forventer kraftig brems/stopp om 1-3 uker. Mange som går bra/har få problemer utdyper ikke med merverdi, men de som gjør det, nevner bl.a. følgende årsaker:

- Produserer innen samfunnskritiske områder (vann og avløp, sykehus mm)
- Kunder innen veibygging
- Kunder innen næringsmiddelindustrien – som har mye å gjøre på kort sikt
- Produserer legemidler – bra etterspørsel
- Enkelte kunder ønsker å sikre seg og bestiller ekstra mye på kort sikt
- Kunder i oppdrettsnæringen – fortsatt trykk sier noen (mens andre varsler stopp der også)
- En del eksportindustri går bra, har solid ordremasse ennå
- Går bra så lenge råvarer fra utlandet kommer inn over grensene

Spørsmål 2: Hva er din erfaring med din bankforbindelse så langt?

Døgnet før undersøkelsen fant sted, fikk vi de første historiene fra medlemmer om at bankforbindelsen gjorde innstramminger, som i normale tider er normalt bankhåndverk, men som vi reagerer på i dagens unntakstilstand – og i lys av de massive tiltakene regjeringen og Stortinget setter inn mot bankene, nettopp for at deres kredittkapasitet skal økes. Vi fikk historier både om banker som krevde tilleggsikkerhet da bedrifters lån i utenlandsk valuta – pga ekstraordinært svak kronekurs – hadde økt i norske kroner. Og det var om banker som nektet medlemmene våre å skyve på renteinnbetalinger og avdrag. Nettopp slik bankadferd kan vi ikke ha i dagens situasjon. Derfor var dette et spørsmål til medlemmene i dag – for å sjekke om dette er et mer utbredt problem.

Denne delanalysen er et øyeblikksbilde pr 17 mars. En del industribedrifter har ennå ordre og går brukbart. Situasjonen kan være svært annerledes om noen uker.

De aller fleste har ikke fått "testet" bankforbindelsen ennå. De svarer derfor nøytralt.

Blant de bedriftene som reagerer positivt eller negativt så langt er karakteristika:

- Mange banker er proaktive og forståelsesfulle
- En del driver bank som vanlig og viser svært liten forståelse for bedriftens situasjon

Oppsummering om forholdet til bankene pr i dag:

De aller fleste – ca. 80% - har ennå ikke vært i dialog med banken. Men svært mange melder om møte i dag, i morgen eller inneværende uke. Så de neste dagene vil gi et bedre svar på hvordan dette går. Dette spørsmålet vil derfor være svært relevant å gjenta når tilbakemeldingen fra disse møtene har funnet sted. Det er "stille før stormen" for mange industribedrifter. Inneværende uke blir en test på bankenes rolle og bedriftenes forhold til bankforbindelsen.

Det er ca. 20% som uttrykker positive eller negative reaksjoner om bankforbindelsen.

Et klart flertall uttrykker at de er fornøyde med kontakten med bankforbindelsen. Over halvparten av disse svarene sier ikke mer. Flere viser til proaktivt arbeid fra banken. Flere uttrykker en velvillig holdning fra banken til å fryse lån/utsettelse på avdrag, utvide kassakreditt. Det er gledelig.

Et mindretall er misfornøyde med bankforbindelsen. Flere fordi banken ikke er mulig å nå, ikke svarer og/eller avventer svar med begrunnelse at banken ikke forstår konsekvensene av Finansdepartementets vedtak for egen bank. Flere melder tydelig at bankforbindelsen ikke vil gi avdragsutsettelse og/eller strammer inn på betingelsene. Det er trist. Videre peker noen på at korona-krisen har gitt et sterkt fall i salg/ordrer i mars, som gjør at bedriftens er i brudd med vilkårene (covenants kravene) bankene har for lånene, og dette også vil gjelde for nye lån. Norsk Industri venter at dette vil gjelde stadig flere bedrifter etter hvert som markedene stenger ned og ordreservene blir borte.

Noen påpeker at de leaser maskiner – at de frykter leasingselskapene ikke vil akseptere tilsvarende utsettelse.

Spørsmål 3: Under ser du en del viktige politiske beslutninger som er vedtatt fra Regjering/Storting for bedriftene siste 5 døgn.

- Arbeidsgiveravgift med forfall 15. mai utsettes
- Forskuddsskatt selskaper med forfall 15. april utsettes
- Merverdiavgift med forfall 15. april utsettes
- Ny statlig lånegarantiordning for nye banklån, 50 milliarder kroner
- Statens Obligasjonsfond gjenopprettes, 50 milliarder kroner
- Arbeidsgiverperiode permitteringer fra 15 _12 dager
- Arbeidsgiverperiode sykepengene corona nå kun 3 dager
- Norges Banks styringsrente redusert et halvt prosentpoeng, bankene følger nå etter
- Underskudd i 2020 kan tilbakeføres mot overskudd i 2019 og 2018
- Utsettelse av betaling av formuesskatt
- Lav moms fra 12 til 8 prosent, effekt fra 1. januar 2020
- Avdragsfrihet virkemiddelapparatet

Har du forslag til mer - evt. kommentarer til disse sakene?

Innledning om videre tiltak

Den beste industrien kan gjøre for samfunnet er å fortsette å produsere. Av flere grunner. Dels fordi industrien produserer masse samfunnskritiske varer og tjenester som er sammenvevd med kritiske samfunnsfunksjoner. (Avgrensningen rundt industriens rolle innen kritiske funksjoner er ikke omtalt i denne rapporten, men arbeides med separat.) Dels fordi industrien ikke bare er en stor sysselsetter, men også en stor innkjøper. Ringvirkningene er på denne måten store. Og presset i arbeidsmarkedet med eksplosiv økning i antallet permitterte, med tilhørende økt arbeidsledighet rundt hjørnet, kan best bremses ved at bedriftene overlever. Det er derfor usedvanlig viktig at import og eksport fortsatt fungerer, ettersom grensene i stor grad stenges for personflyt.

Vi går fort fra en fase med likviditetsproblemer til en fase hvor dette kombineres med mer vanlige økonomiske problemer. Foreløpig vil vi omtale lite fase 3 der samfunnet skal vende tilbake til normalen. Men det kan hende det blir en seig motbakke som vil strekkes over tid. Eierne i industrien ønsker å kunne vite om det er håp for bedriften i et års perspektiv før man fyller på med mye, ny egenkapital, for dem som har adgang til dette. Selv om vedtak for en oppbyggingsfase (i høst?) ikke trenger tas nå, er eierne svært oppmerksom på hvilke signaler regjeringen og Stortinget sender ut mht. slikt. Konsekvensene av stengte markeder, tap av ordrer og lønnsomhet kan ikke bæres av industrien (alene), ved at man kommer ut av krisen uten lønnsomhet og økt gjeld.

Vi tror, i lys av vår rapport av i dag, at det trengs sterkere lut fremover. Selv med dagens EØS-avtale som legger begrensninger på statsstøtte i europeiske land ser dette ut til å bli mer mulig fremover

Utvidet statsstøtte i EØS

Vi registrerer at EU-Kommisjonen åpner for kraftig utvidet adgang til å gi statsstøtte. Forslaget er nå til høring hos medlemslandene, men vi regner med at det får full støtte, eventuelt kan det også bli utvidet. Blant annet vil såkalt redningsstøtte nå kunne gis i flere omganger.

Vise-president i EU-kommisjonen Margrete Vestager understreker at virkningene av COVID-19 krever omfattende tiltak og at EU må handle raskt og koordinert. Etter at Kommisjonen på fredag i forrige uke tydeliggjorde mulighetene som ligger i det nåværende EU-regelverket for statsstøtte, kommer det nå forslag om ytterligere tiltak. Målet er å ha klart et midlertidig rammeverk for dette på plass i løpet av noen få dager. Under finanskrisen tok det tre uker å få

på plass et slikt rammeverk, men denne gangen kan EU handle raskere fordi de bygger på erfaringene fra 2009.

Det foreslåtte nye midlertidige rammeverket vil muliggjøre fire typer støtte. Disse er nå til høring hos medlemslandene:

- 1) direkte tilskudd og selektive skattefordeler, opp til 500.000 euro til enkeltbedrifter
- 2) statsgarantier for lån til bedrifter fra banker
- 3) subsidierte offentlige lån til bedrifter og
- 4) sikringstiltak for banker som kanalisierer støtte til realøkonomien.

De nye rammeverket skal ikke erstatte, men komplementere de verktøy som medlemslandene allerede har tatt i bruk (og som er i tråd med statsstøtteregelverket), slik som subsidiering av lønn, utsettelse av skatteinnbetalinger eller annen kompensasjon til bedrifter som nå blir skadelidende.

Norsk Industri legger til grunn at kommende strakstiltak inn mot industri og annet næringsliv tar høyde for at dette regelverket kommer innen kort tid. Og at vedtak for at dette også gjøres gjeldende for Norge som del av EØS, finner sted raskt.

Nye tiltak

Som vi var tydelige på i corona-analyse av søndag 15. mars, verdsetter vi alt som er gjort så langt. Vi hadde i søndagens corona-analyse en rekke tiltak som ennå ikke er vedtatt, men som vi er klar over at fremdeles vurderes. *Disse rådene gjelder fortsatt.* Vi verdsetter også beslutningene og henstillingene fra Stortinget mandag 16. mars. I spørsmålet til medlemmene har vi søkt ramse opp de viktigste tiltakene svært kort, for å guide de rådene vi ville få. Mange bedrifter verdsetter resultatene som regjeringen og Stortinget har fått til på kort sikt. Men alvoret i situasjonen gjør at de ser fremover nå mht. nye tiltak. På basis av innspill på undersøkelsen, samt voldsom pågang på e-post og telefon i dag, foreslår vi nå følgende:

Arbeidsgiveravgift fjernes for perioden mars-april

Fremdeles er det store likviditetsutfordringer for industrien – som for mye annet næringsliv. Men ettersom dette nå gradvis glir over mot reelle økonomiske problemer (utover likviditet), vil vi foreslå å fjerne arbeidsgiveravgift helt eller delvis for mars og april i første omgang. Svært mange medlemmer tar opp dette i undersøkelsen. Arbeidsgiveravgiften ble sist betalt 15. mars. Neste forfall er 15. mai, og vi har hørt finansministeren si at dette forfallet skal skyves ut i tid. Hvis man skal fjerne den for mars og april, vil vel det i realiteten tilnærmet bety det samme som å nulle ut terminen 15. mai, ev skyve halvparten ut i tid. Hvis dette oppfattes å være for dyrt, kan bransjer som i svært liten grad rammes av coronaproblemene ekskluderes fra tiltaket.

Garantiordning for mer arbeidskapital

Mange bedrifter trenger arbeidskapital og vil ønske å strekke kassakreditten i de kommende dagene. Vår analyse viser at et stort antall industribedrifter i inneværende uke har første møte med sin bankforbindelse nettopp om dette. Regjeringens "pakke" på 100 milliarder kroner nylig gjelder primært nye lån. Det prekære hverdagsproblemet i bedriftene er behov for arbeidskapital. Dette kan fremkomme ved økt kassakreditt o.l. I likhet med under finanskrisen i 2008-2009 bør regjeringen vurdere å bruke eksportfinansieringsinstrumentene GIEK og Eksportkreditt Norge som supplement til bankene. Det kan i den sammenhengen skje ved å utvide tilbudet ved bredere nedslagsfelt til EKN samt lage en egen garantiordning i GIEK.

Sistnevnte må kunne avlaste finansiering fra annet hold og ha et tilknyttet tapsfond for å holdes adskilt fra resten av GIEK. Vi er overbevist om at embetsverket kan nok om dette til å lage et nytt, midlertidig tilbud i en akutt fase vi nå går inn i.

Regjeringens 100 mrd. kr i lån og garantier

Mange bedrifter trenger å refinansiere gjeld og øke lån for å ha likviditet i en tid da både ordrer tørker inn og sikkerheten for fordringer svekkes. Det er positivt at regjeringen etablerer en ordning for både små og mellomstore bedrifter og for større bedrifter. For at denne ordningen skal få effekt må det defineres at det ved utlån og garantier må lempes på kravene som stilles disse, de såkalt covenants-kravene. I dag er disse kravene til egenkapital, egenkapitaltransaksjoner og lønnsomhet (EBIT, som kanskje mest gjelder større bedrifter). I egenkapitalvurderingen ligger bygg, varelager, kundefordringer, aksjer, kjøretøy mv.

I situasjonen nå opplever bedriftene opplevd fall i omsetning og lønnsomhet, og flere av egenkapitalverdiene har også blitt redusert. Norsk Industri forventer at bankene lempes på sine covenants krav, og at dette er tydelige forutsetninger for utlånene og garantiene som staten her stiller gjennom denne ordningen. Hvis ikke vil denne ordningen ikke kunne komme til nytte for bedriftene som nå er i store problemer fordi markedet er lukket ned eller som en følge av dette har gitt en stor nedgang i ordrene. Staten må bære denne risikoen inntil markedene igjen kommer i et normaleie.

Vi erfarer også at det er vanskelig for bankene å låne inn penger nå. Ordningen foreslått her forstår vi at er på bankenes passiva-side, men staten må også stille til veie finansiering til bankene på aktivasisiden. Det er lav interesse for å kjøpe norske obligasjoner, som sikrer bankene langsiktig finansiering.

Opplæring på bedrift fremfor ledighet

Vi verdsetter tiltak mht. permitteringer. Flere bedrifter ønsker imidlertid til å komme gjennom krisen med bedre medarbeidere. Bedriftsintern opplæring (BIO) er en ordning mye benyttet i tidligere kriser og fikk nylig 50 millioner ekstra fra regjeringen. Ordningen er i dag forholdsvis strengt organisert. Det er grunn til å hva de gjør i vårt naboland Danmark, som har en ordning hvor de ansatte i større grad kan fortsette i bedriften, men hvor staten betaler lønnen. Dette gjør at bedriftene vil være i stand til raskere å starte opp igjen og være adskillig mer konkurransedyktig. Vi er oppe i en helt spesiell situasjon for tiden som gjør at vi må tenke "utenfor boksen", og for samfunnet vil kostnaden være den samme av å ha ansatte permittert eller sysselsatt på bedriften med opplæring. Vi appellerer til at man raskt vurderer de danske tiltakene inn i en norsk kontekst.

Utbetaling av NAV-penger på bedrift

Vi registrerer at NAV begynner å få problemer ettersom antall permitterte eksploderer. Vi foreslår at det etableres en ordning for utbetaling av dagpenger via de største bedriftene til de ansatte som er permittert. Noen bedrifter permitterer flere hundre ansatte, og dermed vil NAV-systemet belastes i altfor stor grad ved behandling av den enkeltes dagpenger. Bedriftene kan gjøre dette ved å få midler fra NAV i en a-konto overføring, og så kan de distribuere til de permitterte via ordinær lønnskonto.

Det offentlige som kunde

Offentlig innkjøp er årlig enorme milliardbeløp. Flere medlemmer påpeker at de er i sluttfasen om leveranser til Forsvaret og andre innkjøpere. Samtidig er de i en fase med varslede permitteringer. Vi ber offentlige innkjøpere fremskynde pågående forhandlinger, så planlagte

innkjøp kan iverksettes raskere for å unngå ytterligere permitteringer. Vi ber også det offentlige om å fremskynde utlysninger av nye anbud, særlig innen bransjer hvor leverandørene er sterkt rammet i dagens situasjon.

Transport

Velfungerende transport av varer, råmaterialer og avfall er kritisk for industrien. Både innenlands og inn/ut av landet. Det er en tydelig frykt i industrien i dagens rapport for lavere kapasitet på tilgjengelige transporttjenester, som følge av sykdom og finansielle utfordringer for transportselskapene. Det er viktig at regjeringen vurderer situasjonen slik at industrien fortsatt sikres tilgang på transport av kritiske produkter og materialer, samt transport av innsamlet avfall til behandlingsanlegg.

Fritak CO₂-avgift

I statsbudsjettet for 2020 opphevet regjeringen fritaket for CO₂-avgift for naturgass og LPG. Som Regjeringen er godt kjent med har bedriftene allerede store utfordringer med å tilpasse seg avgiften. Disse utfordringene forsterkes av Corona-krisen. Norsk Industri ber om at fritaket for CO₂-avgift for naturgass og LPG til kjemisk reduksjon eller elektrolyse, metallurgiske prosesser og mineralogiske prosesser **gjeninnføres som et strakstiltak**.

Industripolitiske rammebetingelser

NFD og flere departementer er vel kjent med viktige industripolitiske saker til behandling. Saker som involverer store kostnader. Vi foreslår regjeringen er varsom med å pålegge store merkostnader på industrien i dagens situasjon.